

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Oláh György*

Cím: *Móra Ferenc*

Forrás:

Magyarország

Bm

1927. 11. 13.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Móra Ferenc

Idő

"1927"

Személy

He

Móra Ferenc

Móra Ferencsel szemben többszörösen elfoglultnak érzem magam. Két ellentétes érzés, egy öröm és egy csalódás huz hol jobbra, hol balra.

Még egészen kisdíák voltam, amikor az első Móra-könyv, a Csalavári Csalavér róka-familiának története, kezembe került. Künn falun olvastam el ezt a könyvet május elején, egy erdőre nyíló ablakban, vagy a rétek szélén hasalva. Mintha a könyv lapjain is a tavaszi rét lelke szólalt volna meg. Soha jobban nem éreztem még gyermek-mese-alakokról, hogy azok is künn születnek a nedvesen csillogó májusi felhők alatt, a fűben, ahol ilyenkor oly frissen nyüzsgő a világ, virágok hasadnak, bogarak másznak a fűszálakon, kábultan dűnnyög körbe-körbe a sok nehéz darázs és az ember heverészik, szemét lecsukva a fény elől, a hajnokok édes, zavaros félálomában. Ma is emlékszem, gyermeklelkemmel mily szívből kacagtam akkor a kis róka csinytevésein, hiszen ezekbe a kis vörös állatkákba csintalan gyermeklelküket zárt bele az író. Valami olyan üde megismerés ereje volt ennek az állatregénynek, amilyenre csak a gyermekfantázia képes. Annnyira, hogy azokban a napokban az én fantáziám is emberi tulajdonságokat képzelt bele az erdő-mező minden állatjába. Ha golyát láttam, kimértén, ridegen, hosszú, sovány lábakkal, mindig azt mondtam magamban: tanár ur! s a csőrére civkített képzeltem. Az utamba kerülő kacsákon és libákon pedig mindig kacagtam, mert mindig Csalavári Csalavérék tollkereskedése jutott eszembe, amit végszükségükben nyitottak, telereklámozva az erdőt, hogy ők minden madárnak új toalettet készítenek, olyan szép tarkát, mint a pávát vagy a papagájé. Az első persze, aki az új üzletbe nagy hiun beállított,

egy kővér liba volt. Volt is szíves fogadtatás, hajlongtak, magyaráztak neki, mintatollakat dugtak a farkába, de mértékvtelnél aztán tulságosan megtalálták szorítani nyakán a centimétert...

Móra gyermekírássai a legcsodálatosabb termékei az ugynevezett szegedi irodalomnak. Költő itt ő, százszázalékos költő. Utólérhetetlen bájjal és naivitással figurázik, a szavak összerakásában, a mondat szerkesztésében annyi istenáldotta réti magyarság van. A szegedi írói körhöz tartoztak egykor Tömörkény, Pósa, Sebők Zsigmond, sőt Mikszáth és Gárdonyi is. Szeged specialistája csak Tömörkény maradt közöttük, de ez a város különös himport hagyott a többiek írásain is. Valami üdét, füllatut és mezőszagut, hozott magával minden író Szegedről, nem is falusit, de mezeit, tanyavilágát, amellet egy egészen sajátos levegős humort, ami Gárdonyin éppen úgy megérzik később, mint Mikszáthon, vagy legújabbán Pálffy Györgyén. A legnagyobb érdeme azonban a szegedi iskolának, hogy az adta a magyar gyermekirodalom legszebb hangjait. Itt nemcsak Pósa gyermekverseire gondolok (aki négyesztendő gyermeknek tudott verset írni), hanem Sebők Zsigmond Mackó-regényeire és főleg Móra Ferencre, Sebők Zsigmond állatregényeit még nem fedezte fel az irodalomtörténet, pedig ezek olyan különös, vaskos ősnaitvasu termékei a magyar humornak, melyekhez hasonlót kevés nemzet gyermekirodalma tud felmutatni. És Móra Ferenc állatmeséjében még sokkal felülmulja Sebőköt. Mintahogy gyermekírássai, iskolakönyvei a legcsodálatosabb termékei a magyar gyermekirodalomnak, magukba egyesítenek minden játékos bájt, erdő-mező-illatot, amit csak magyar gyermekíró adhat.

*

En csak ezt a Móra Ferencet ismertem, mikor a forradalmak utáni időben néhány újságtárcája kezembe került. Nem ismertem rá. A lexikonban kezdtem keresgélni, vajjon ugyanaz a Móra Ferenc-e, nincse Szegeden véletlenül egy másik, vagy nem a fia-e ő annak a Mórának, akit én eddig olvastam?

Ezeknek a tárcáknak Móra Ferencében meg volt ugyanaz a bájos ötletesség, sőt néha még ugyanaz az üde humor is, de valami végzetes affektáltság vonult végig minden fejezetén. Mintha mindig azt tette volna fel az író, hogy ő, aki eddig kis, csizmás falusi gyermekek szívével írt, most egyszerre kulturává fog finomulni, rendszertani értekezést fog tartani minden leszakított mezei virág felett és ezüst műszerekkel fogja kiszedni a varjufészket. Ezekben a tárcákban éppen úgy a tanya, a mezők, a vidéki élet vagy saját kisvárosi életének apróságai töltötték be képzeletét, de minderről félszemével valahogy mindig a Lipótváros felé sandítva beszélt. Gall könnyedséggé akarta affektálni a magyar közvetlenséget, nyugateurópaivá finomítani azt a csodálatosan közvetlenül ható előadásmódot, mely Vass Gerebentől Jókain, Eötvös Károlyon át Mikszáthig és Gárdonyiig egy egészen eredeti, adomázgató, diskurálgató hangot adott a magyar elbeszélésnek. Móra Ferenc virtuóza lett ennek az előadásmódnak. Azonban vannak nóták, melyekből sosem lehet kamarazenét csinálni. Az adoma, mint előadásmód egy bizonyos kulturállapot kifejezője, ahhoz brickskán kell járni, tornácos házban lakni, nagy névnapokat tartani, amellet sógorokat, komákat, a sógorság és komaság minden józével. Kulturadoma és nyugateurópai adoma nincsen. Főképpen nem lehet tudatosan csinálni.

A kiskunfélegyházi Anatole France — írja Móra Ferencről egyik költő barátja. És

csakugyan az újságtárcák Mórájára nagyon ráillik ez az elnevezés a maga egész groteszk és paradox mivoltában. Amily távol esik a kiskun kapitányság poros székvárosa Anatole Francetól, a kulturák kulturájában, ókori bölcselőkben, a középkor és reneszánsz-művészetében kifinomult, sápadt, szkeptikus és archaizáló hajlamu költőtől, épp annyi köze van annak a nyugateurópai játzó, művészetről, tudományról Anatole France-i fölénytel csevegő Mórának, ahhoz az Istenáldotta költőhöz, aminek az igazi Móra, a kiskunfélegyházi szücs fia indult. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a népi származású írónak költészetében is mindenáron csizmásnak kell maradni. Hány hallatlanul kifinomult kulturkoponya született parasztházban! De Anatole France fölényéhez és desztillált kulturájához mégsem elégséges a kiskunfélegyházi nádfedeles ház, de még a szegedi Kulturpalota muzeum-igazgatósága minden kőkori edényével, kun sirjával és török oklevelével együtt sem. Ahhoz nemzedéksorok kellene, melyek évszázadokon át, városok gótikus vagy reneszánsz falai között nőttek fel, faragtak, aranyoztak, könyvet nyomtattak, templomot építettek. Évezredek fehér kövei közt nyílnak olyan csodálatosan kifinomult, sápadt virágok, mint Anatole France-éi, nem pedig olyan csupasz, homokos televényen, ahol Móra született.

*

Mégis, most, hogy huszonöt éves jubileumán megjelent hat kötetét tüzetesen átolvastam, revízió alá veszem a tárcáiról Móráról konstruált véleményemet. Hiszen sokszor éreztem olvasás közben, hogy a kiskunfélegyházi Anatole France mögött megvan még az igazi Móra. Ott van például a *Nádihegedű* című kötete, benne a *Kirakat*, a *Szánkó*, vagy *XLVIII.* című rajzok. Ezekben a kis rajzokban nem akar szegedieskedni, sem adomázva magyarkodó magyar, sem anatóle-francei kulturfő lenni; csak a

szívét adja, a kiskunfélegyházi szücsfi egyszerű, meleg szívét, egy pár finom irodalmi reminiscenciával, ami minden ilyen magafajta iskolázott emberben ott rezeg már. A Kirakat című karcolatban a karácsonyi kirakat előtt bámuló rongyos gyerekeket énekli meg, a Szánkóutban meg azt, hogy hogyan ébrednek benne a havas téli szánkázásokon a puskinsi reminiscenciák, a XLVIII-ban viszont negyvennyolcadik születésnapja alkalmából a gyermekkor néhány messze elsüllyedt emlékéit idézi fel, a kiskunfélegyházi szücsházat, a hideg hajnalokat, mikor minisztrálnia kellett egy nagy hívős templomban, egy boltot, ahol ostornyeleket, zsákokat és halcukrot bánt. Csodálatos melegen csap meg minket ebben a kis rajzban az emlékek lehelle, majd együtt érezzük a költővel azt a nagy-nagy hideget, amivel az emlékek elszállása után borzongatja végig a deresedő fejű költőt, a ma.

*

Kétkötetes nagy regényében, az *Ének a buzamezőkről*-ben is sok van a Lipótvárosi relé kacsintgató Mórából, ez a regény végeredményében mégis az igazi Móra írása. Amilyen diszharmonikus érzéseket kelt bennünk a stílus, mely egyrészt csak úgy hemzseg a szegedi tájszólás minden csodabogarától, másfelől nyugaurópai fölényre törekszik, annyira szíven ütik néha az embert a regény meséje és alakjai. Tojás-

táncot jár ebben a regényben Móra, hogy valahogy ne mondjon az elbeszélés folyamán komolyabb véleményt a forradalomról, ellenforradalomról, a kiszagdaéréről, amelyet az antiszemitizmusnak egy-két gáncsot vessen, a zsidóságnak meg egy-két bókot, persze csak egy humanista magasságból. De ez mind nem őszinte nála. Egyetlen őszinte politikum zeng ki a regény-

ből: a falusi kisember nagy elhagyatottsága. Ezekről a kisemberekről szól ez a két kötet, a Móra néperől, akik egy-két vékás földből élnek a szegedi tanyavilágban. Szélesen, az orosz regények egyenletesen szét-szétterülő elbeszélésmódjával mondja el, hogyan sodorják a világtörténelmi idők ezeket a földet turó kisembereket. A kis tanyáról nagy távlatokat nyit mindenfelé a korra. Ezeknek a távlatoknak a levegőjében mindig valami tragikum érzik. Borult és tragikus égbolt alatt vonul el ennek a regénynek a meséje. Miniaturra hajló író Móra Ferenc, ebben a regényében mégis elér egy bizonyos monumentalitást. Nem a cselekmény fölépítésével, alakok arányaival vagy a szenvedélyek nagyságával válik monumentálissá; kisemberekkel, kis sorsokkal, kis vágyakkal játszanak a nagy idők, mint a falevéllel a vihar. Nem maguktól mennek előre a sorsok, hanem sodródhatnak, de éppen ennek a folytonos sodródásnak egyenletesen hullámzó szomorú melódiája adja a regény monumentális hatását. És ami a legnagyobb dolog, az egész regény a kisemberek szemén át mutatja be a kort és az eseményeket.

Ebben a két kötetben is modoros Móra, nemcsak parasztjait beszélgeti folyton a szegedi tájszólás minden sallangjával, de a maga legegényibb líráját és agyonfűszerezett dialektussal, szólamóddal, szállóigékkel. Ugy látszik, az írás levegőjét akarja ezzel megadni. Pedig milyen kevés szükség van erre, mikor, amint ebből a regényből látjuk, Móra Ferenc ismeri a parasztot. Nemcsak ismeri bölcsőjétől fogva, hanem látja is modernül pszichanalitikus szemmel. Amely modoros a stílusa a parasztfelbeszélésekben, annyira nem modoros a látása. A Móra parasztjaiban alig van valami tanulmányoszerű, vagy szándékos, amit a városban élő író pedig alig tud elkerülni.

Nem tudom, a nagy oroszoktól tanult fogás-e, vagy ösztönös nála, hogy a mese legtragikusabb pontjain, a halálos katasztrófáknál valami sajátságos tompulat vesz erőlt rajta. Első pillanatra nem is tudjuk, hogy katasztrófa játszódik le előttünk, később is csak valami *borzalmas zsidbadásban* érezzük. Ha talán tudatos is nála ez a *borzalmas zsidbadás*, olyan nagy művészettel csinálja, amilyen abszolút költészet az a regényben szereplő néhány lírai szimbólum, mint a Gyilkos-tó, mely, mint maga a sors, az élet, örökké pusztulással és elnyeléssel fenyegeti a földet turó kisembert és vetését.

Egy budai kávéházban olvastam el a regény részeit. Szomorú, meleg októberi köd ült künn a világon s ebben a ködben, valahogy még mélyebb szinakkordokat fogott az ős rozsdafénye. A Krisztina felől haragszó hallatszott, mintha valami ódon város ódon hangjai szóltak volna. Ki-ki bámultam a párás üvegablakon s ugyanolyan mély élmények zengtek bennem, mint azon a falusi tavaszon az első Móra-regénynél. S amilyen mély belső kapcsolat támadt bennem Csalavári Csalavérék története és a falusi, a mezei május között, éppen olyan hangulati közösséget éreztem ez új nagy regénye olvasása közben a fáradt, ködös, rozsdafényű városi ősszel... És elgondolkoztam. Istenem, milyen szomorúan furcsa a legtöbb magyar író sorsa. A nemzet, a vérszerű magyarság koldus,

nem tudja felkarolni, óvni, sodródhat, mint a Móra-regény hősei s mint az ősi falevél. De akárhova sodorja is őket a sors, igaz pillanataikban mindig megérezzük, hogy mégis csak egy fáról hullottunk velük és ők mégis csak a mieink.

S néha csak későn, deresedő fejjel jön el ez az igaz pillanat.

Oláh György